

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

Н. В. Куряча
РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

№ 11, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338

*Н. В. Куряча,
Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

*N. V. Kuryacha,
National University of Water Management and Natural Resources Use*

DEVELOPMENT OF BUSINESS AND DIRECTIONS OF ITS LIBERALIZATION

Проаналізовано динаміку підприємницької діяльності в Україні. Розкрито погляди на напрями лібералізації підприємницької діяльності. Запропоновані напрями недостатньо враховують соціальну складову розвитку підприємництва. Доведено необхідність врахування схем пенсійного забезпечення для підприємців. Обґрунтовано, що підприємці є особливою групою працівників, які більш залежать від ринкових, накопичувальних систем пенсійного забезпечення.

The dynamics of business in Ukraine has been analyzed. Views on areas of business activity liberalization were disclosed. Proposed directions not take into account the social component of business development. The necessity of taking into account pension schemes for entrepreneurs was proved. It was proved that entrepreneurs are a special group of workers who are more dependent on the market, accumulative pension systems.

Ключові слова: динаміка, підприємництво, діяльність, напрями, лібералізація, пенсійне забезпечення

Keywords: dynamics, entrepreneurship, activities, trends, liberalization, pensions.

Постановка проблеми. Наукові дослідження виокремлюють багатогранність впливу підприємницької діяльності на позитивні зрушення в економіці. Ці зрушення можуть стосуватися і вирішення проблем зайнятості і поживлення окремих секторів економіки, опанування нових ринків та ін. Необхідність розвитку підприємництва, підприємницьких структур, інфраструктури та інституційного забезпечення підприємницької діяльності не викликає сумнівів. Про це свідчить і практика економічної діяльності провідних економічно розвинутих країн світу, досвід становлення та розвитку економіки країн Європейського Союзу та хоча і нетривалий, але наявний досвід економіки України. Однак в Україні підприємницька діяльність не отримала достатньої динаміки розвитку. Однією з причин цього явища є недостатній рівень лібералізації економічних процесів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми лібералізації підприємницької діяльності та розвитку підприємництва досліджувались цілою плеядою вітчизняних науковців, які скрізь призму економічних питань виявили і соціальні, міжнародні, інтеграційні, інституційні проблеми цього явища. До переліку таких науковців повною мірою відносяться О.І. Амоша, Т.В. Гринько, О.І. Дасій, М.В. Мальчик, М.В. Мельникова, Н.В. Осадча, І.І. Павленко, І.Л. Сазонець, О.М. Ястремська та ін. Суто проблеми формування соціальних фондів, врегулювання соціальних процесів, впровадження пенсійних механізмів в сферу підприємництва досліджували Л.І. Безтелесна, О.К. Слесєва, Г.В. Назарова, О.Ф. Новікова, О.М. Сазонець, С.Е. Сардак та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Вітчизняні науковці значною мірою дослідили питання, що пов'язані із дозвільною системою започаткування підприємницької діяльності, контроль за здійсненням цієї діяльності, питання оподаткування підприємств. До питань, що досліджені авторами не так ґрунтовно слід віднести питання соціального захисту підприємців, зокрема пенсійного забезпечення підприємців. Ці питання не можна назвати вирішеними остаточно і в провідних розвинутих країнах світу. Без вирішення цих питань не можна повністю лібералізувати систему управління підприємницькою діяльністю.

Постановка завдання. Ґрунтуючись на проведених раніше дослідженнях, головним завданням статті слід вважати виявлення напрямів лібералізації підприємницької діяльності з урахуванням аналізу динаміки розвитку підприємництва в Україні та виокремлення соціального контексту в розвитку підприємницької діяльності з концентрацією уваги на можливостях пенсійного забезпечення підприємців.

Основні результати дослідження. Розвиток підприємництва в Україні спирається на традиції, що були закладені ще при функціонуванні економіки в плановій та адміністративно-командній системі. Виходячи з даних таблиці 1, можна побачити, що реальний сектор економіки значною мірою спирається на середні та малі підприємства, що не несуть в собі ярко виділених характеристик корпоративного управління та на фізичних осіб-підприємців. Відносно новим явищем для нашої економічної дійсності є мікропідприємства. Кількість цих підприємств сягає в економіці України в різні роки приблизно 300 000 підприємств. Тенденція по кількості мікропідприємств, як по малим та середнім підприємствам за остання роки є негативною. З 2010 по 2014 рр. кількість мікропідприємств, малих та середніх підприємств неухильно скорочується. Найбільш високими темпами йде скорочення середніх підприємств. Це можна пояснити недостатніми фінансовими можливостями підприємств, які вони можуть вкладати в створення середніх підприємств. Якщо ліквідація малих та мікропідприємств де-якою мірою компенсується створенням незначної кількості нових підприємств, то для створення нових підприємств середнього розміру необхідні більш значні фінансові ресурси. У підприємств – фізичних осіб в наявності протилежна картина. Кількість підприємств – фізичних осіб, які мають бізнес середнього розміру поступово збільшується, а підприємці з малим та мікро бізнесом згортають свою діяльність. Це ще раз підтверджує необхідність інституційної, фінансової підтримки малого підприємництва та вдосконалення системи соціальних гарантій для підприємців. Серед таких соціальних заходів підтримки малого та мікро підприємництва значну роль повинні відігравати заходи, що спрямовані на забезпечення у майбутньому пенсійних виплат.

Мікропідприємства - це один з наступних суб'єктів господарювання: індивідуальний підприємець - приватна особа, підприємство-риболовецьке селянське господарство, а іноді - товариство з обмеженою відповідальністю. Віднесення до інших категорій суб'єктів господарювання (наприклад, до середнього і великому бізнесу) можливо, якщо зазначені вище граничні показали не відповідають встановленим нормам. Мікропідприємств - це платник, який сплачує такі податки: з доходів фізичних осіб - на прибуток і різні мита. Основна ставка при оподаткуванні - 9% від обороту за календарний рік. Однак існують деякі особливості. Наприклад, при перевищенні кількості працівників на квартал п'яти чоловік, то до позначеної податкової ставки (9%) додається за кожного окремого працівника 2%.

Таблиця 1.

Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами [10]

	Усього	Підприємства				фізичні особи-підприємці			
		великі	середні	малі	з них	Усього	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них
					мікро-підприємства				суб'єкти мікро-підприємництва
Кількість суб'єктів господарювання (одиниць)									
2010	2183928	586	20983	357241	300445	1805118	355	1804763	1793243
2011	1701620	659	20753	354283	295815	1325925	306	1325619	1313004
2012	1600127	698	20189	344048	286461	1235192	361	1234831	1224315
2013	1722070	659	18859	373809	318477	1328743	351	1328392	1318703
2014	1932161	497	15906	324598	278922	1591160	712	1590448	1580965
Кількість зайнятих працівників (тис. осіб)									
2010	10772,7	2400,3	3393,3	2164,6	832,6	2814,5	20,5	2794,0	2708,1
2011	10164,5	2449,0	3252,6	2091,5	788,9	2371,4	20,9	2350,5	2241,5
2012	9957,6	2484,2	3144,2	2051,3	788,2	2277,9	44,0	2233,9	2062,8
2013	9729,1	2383,7	3012,1	2010,7	795,3	2322,6	42,1	2280,5	2119,8
2014	8796,7	1915,1	2696,5	1686,9	723,5	2498,2	69,9	2428,3	2253,4
Кількість найманих працівників (тис. осіб)									
2010	8845,8	2400,3	3392,4	2043,7	762,0	1009,4	20,1	989,3	914,9
2011	8757,9	2449,0	3251,6	2011,8	757,4	1045,5	20,7	1024,8	928,5
2012	8620,3	2484,1	3141,9	1951,6	736,5	1042,7	43,6	999,1	838,4
2013	8279,4	2383,7	3010,1	1891,8	734,4	993,8	41,7	952,1	801,1
2014	7100,0	1915,1	2694,9	1583,0	626,6	907,0	69,2	837,8	672,5

Більш детальний аналіз динаміки розвитку підприємництва ми можемо зробити, проаналізувавши показники таблиці 2. Безумовно, загальна кількість малих та середніх підприємств та підприємств-фізичних осіб є важливим показником економічного розвитку реального сектору економіки, однак, з урахуванням демографічної ситуації, що склалася останнім часом у нас в країні. Більш точними критеріями можуть стати відносні показники. На теперішній час в Україні склалася тенденція до зменшення кількості населення. В найближчі роки вона буде лишатися. В країні на кожні 80 живонароджених немовлят сьогодні приходиться 100 померлих. Можливо в умовах скорочення чисельності населення, скорочення кількості підприємств є об'єктивним процесом. Однак, матеріали таблиці 2 показують, що і при перерахунку кількості малих та мікропідприємств та кількості підприємств – фізичних осіб на 10 000 населення, динаміка розвитку підприємництва лишається негативною.

Таблиця 2.

Кількість суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами на 10 тис осіб населення [10]

	Усього	У тому числі							
		Підприємства				фізичні особи-підприємці			
		Великі	Середні	малі	з них	Усього	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва	з них
мікро-підприємства	суб'єкти мікро-підприємництва								
2010	477	0	5	78	66	394	0	394	391
2011	372	0	5	77	65	290	0	290	287
2012	351	0	4	76	63	271	0	271	269
2013	378	0	4	82	70	292	0	292	290
2014	449	0	4	76	65	370	0	370	368

Відповідно до занепаду підприємницької діяльності в кількісному вимірі, ми можемо констатувати негативні тенденції в розвитку підприємництва на основі аналізу показників діяльності в підприємницькому секторі економіки. Виходячи з матеріалів таблиці 3, робимо висновок, що в абсолютних показниках динаміки обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) по великим, середнім та малим підприємствам є зростання. Однак, можна сказати, що в умовах інфляції та стабільного зниження курсу гривні у відповідності до долара, це зростання є не тільки не суттєвим, але може бути оцінено як в цілому негативний показник. Суб'єкти середнього підприємництва, які за кількісними показниками показують останнім часом зростання в обсягах реалізованої продукції демонструють значне зниження показників, хоча і зумовлено загальним кризовим станом економіки. Тільки суб'єкти малого підприємництва показують стабільне зростання, хоча в сучасних умовах стабільні, але незначні показники не можна вважати повноцінним досягненням.

Таблиця 3.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами (млн. грн) [10]

	Усього підприємства	великі	середні	малі	Усього під-ці	суб'єкти середнього підприємництва	суб'єкти малого підприємництва
2010	3596646,4	1401596,8	1396364,3	568267,1	230418,2	19487,5	210930,7
2011	4202455,2	1775829,0	1607628,0	607782,4	211215,8	11221,2	199994,6
2012	4459818,8	1761086,0	1769430,2	672653,4	256649,2	13015,4	243633,8
2013	4334453,1	1717391,3	1662565,2	670258,5	284238,1	20778,9	263459,2
2014	4459702,2	1742507,9	1723151,5	705000,5	289042,3	12742,7	276299,9

Цікавим є аналіз діяльності підприємств за різними галузями та сферами економічної діяльності, тому що конкурувати в окремих сферах економіки з великими підприємствами та корпораціями підприємці не в змозі.

В таблиці 4. подано обсяги реалізованої продукції підприємствами та за фізичними особами-підприємцями видами економічної діяльності. В таблиці відсутня інформація про сфери економічної діяльності за якими обсяг реалізованої продукції у структурі складає менше 1 %. Можна побачити, що для фізичних осіб-підприємців основним видом економічної діяльності є сфера послуг, зокрема, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. Друге місце, хоча і з значно меншим відсотком посідає сфера інформації та телекомунікацій. Як свідчить практика спілкування з підприємцями, багато хто працює в сфері інформатизації на замовлення іноземних корпорацій, але без оприлюднення відповідної інформації. Можна сказати, що в сфері підприємницької діяльності склалася монополістична ситуація, при якому переважають торговельні та інформаційні послуги. Працівники цих сфер підприємництва практично не охоплені пенсійним забезпеченням.

Таблиця 4.

Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2014 році [10]

	Усього, млн.грн.	У тому числі	
		Підприємства	фізичні особи-підприємці

Усього ¹	4459702,2	млн.грн.	у відсотках до загальної кількості	млн.грн.	у відсотках до загальної кількості
		4170659,9	100,0	289042,3	100,0
у тому числі					
сільське, лісове та рибне господарство	220163,3	213929,8	5,1	6233,5	2,2
Промисловість	1567714,0	1546614,9	37,1	21099,1	7,3
Будівництво	154619,0	150466,6	3,6	4152,4	1,4
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1795659,9	1629690,6	39,1	165969,3	57,4
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	223068,4	203561,3	4,9	19507,1	6,8
тимчасове розміщення й організації харчування	22684,6	14346,3	0,3	8338,3	2,9
інформація та телекомунікації	105689,6	84103,6	2,0	21586,0	7,5
операції з нерухомим майном	66412,9	55103,9	1,3	11309,0	3,9
професійна, наукова та технічна діяльність	159753,4	145645,5	3,5	14107,9	4,9
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	46479,2	41289,3	1,0	5189,9	1,8
надання інших видів послуг	8508,9	2615,7	0,1	5893,2	2,0

Без урахування результатів сфер діяльності, що дають менше 1 відсотка, діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Це зумовлює необхідність поширювати діяльність таких фінансових інститутів як пенсійні фонди на широкі верстви підприємців. Зиски від участі підприємницьких структур у пенсійних фондах отримують як роботодавці, так і працівники. Сплачуючи внески до пенсійного фонду, роботодавці виявляють таким чином турботу про своїх працівників, для того, щоб зробити їх життя у пенсійному віці більш матеріально забезпеченим і змістовнішим. Створення корпоративного недержавного фонду у майбутньому принесе вигоди не тільки працівникам, а й самим підприємствам, що будуть засновниками фонду.

Тільки врахування всіх соціальних складових в діяльності підприємців і, в тому числі, пенсійного забезпечення дозволить реально лібералізувати підприємницьку діяльність. В.А. Гайдук узагальнюючи тенденції сучасного розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності національних підприємств робить наступні висновки, що стосуються лібералізації підприємницької діяльності:

- державна політика має сприяти поліпшенню бізнес-середовища, в якому працюють представники малого підприємництва. Пріоритетними вважаємо такі завдання:

- лібералізація підприємницької діяльності в Україні та мінімізація регулюючої ролі держави. Адже підприємець, як правило, може робити лише те, що йому дозволено, а не навпаки, – коли можна робити все, окрім нездоленого;

- забезпечення прозорого та послідовного регуляторного середовища через впровадження закону про регуляторну політику та розширення сфери застосування принципу "конфлікт інтересів". Для бізнесу не так страшно, що законодавство недосконале. Набагато гірше те, що воно має подвійне трактування, яке використовується тими, хто перевіряє підприємство, та постійно змінюється;

- досягнення збалансованої системи податків і соціальних платежів через перегляд і скорочення податкових пільг та об'єднання всіх соціальних фондів у один; доробка та прийняття Податкового кодексу;

- створення ефективної системи державного управління через забезпечення інформаційної відкритості влади;

- надання гарантій захисту прав власності через вдосконалення законодавства у цій сфері та створення позасудових механізмів захисту прав власності – контроль за діяльністю влади та державних установ з боку суспільства [3]. Приблизно в цьому ж контексті проводять дослідження і роблять висновки щодо лібералізації підприємницької діяльності і інші науковці [1.2.4,5,6,7].

Висновки. Проведені в статті дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. Підприємницька діяльність в Україні останнім часом розвивається не достатньо динамічно. Її розвиток проходить в різних секторах підприємницької діяльності різними темпами;

2. Найбільш активно проходить розвиток підприємницької діяльності в сфері послуг (інформаційні послуги, торгівля, ремонт та обслуговування автотранспорту). Окремі вчені відносять таку конфігурацію розвитку до негативних явищ;

3. У вітчизняній науковій економічній школі склалися ідентичні погляди на напрями лібералізації підприємницької діяльності. Ці запропоновані напрями недостатньо враховують соціальну складову розвитку підприємництва;

4. Поширюючи соціальну складову на процеси лібералізації підприємницької діяльності слід враховувати важливість реалізації схем пенсійного забезпечення для підприємців. Підприємці є особливою групою працівників, які більш залежать від ринкових, накопичувальних систем пенсійного забезпечення. Проблеми пенсійного забезпечення підприємців не вирішені остаточно і в провідних країнах світу. Тому необхідно ретельно проробляти ці питання в науці та в законодавстві.

Список використаних джерел.

1. Мельниченко О. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики / О. Мельниченко, В. Миколок // Публічне управління: теорія та практика. [Текст] – 2012. – №4. – С.131-135.

2. Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку / А. Васіна, А. Мельник // Журнал європейської економіки. [Текст]– 2010. – Том 9. – № 1. – С. 37–58.

3. Гайдук В.А. Оцінка сучасного етапу економічного розвитку та проблеми становлення конкурентоспроможності українських підприємств /В.А. Гайдук // Ефективна економіка [Електронне наукове фахове видання ДДАЕУ]. – 2010. – 4. – режим доступу: <http://www.economy.nauka.com>.

4. Королевська Н.Ю. Напрями розвитку та лібералізації підприємницької діяльності в Україні /Н.Ю. Королевська: Управління проектами та розвиток виробництва, 2011. – № 3(39). – с. 1 – 7.

5. Лукашук В. Галузеві структурні зрушення розвитку підприємницького сектору України / В. Лукашук // Економічні інновації: 3б. наук. пр. [Текст] – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2015. – Вип. 59. – С. 202-218.

6. Ляпін Д. Лібералізація економіки та розвиток малого підприємництва в Україні /Д. Ляпін // Вісник КНТУ: 3б. наук. пр. [Текст] –К.: Вид-во КНТУ, 2009. – № 5. – С. 66-74.

7. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст]: Колективна монографія [Безтелесна Л.І., Сазонець Л.І. та ін.] : За наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л.І. – Рівне : Волин. Оберіги, 2015. – 184 с.

8. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014 – 2024 рр. [Ел. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80> (дата звернення: 10.09.2015).

9. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Ел. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3> (дата звернення: 10.09.2015).

10. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

References.

1. Melnychenko, O. and Mykoliuk, V. (2012), "Strukturni zrushennia v natsionalnii ekonomitsi yak ob'yeht ta rezultat derzhavnoi strukturnoi polityky", *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, vol. 4, pp.131-135.
2. Vasina, A. and Melnyk, A. (2010), "Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky Ukrainy yak chynnyk modernizatsii instytutitsiinoho bazysu yii rozvytku", *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, no. 9, vol. 1, pp. 37–58.
3. Haiduk, V.A. (2010), "Otsinka suchasnoho etapu ekonomichnoho rozvytku ta problemy stanovlennia konkurentospromozhnosti ukrainskykh pidpriemstv", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol . 4, available at: <http://www.economy.nauka.com>.
4. Korolevska, N.Yu. (2011), "Napriamy rozvytku ta liberalizatsii pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini", *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, vol. 3(39), pp. 1 – 7.
5. Lukashchuk, V. (2015), "Haluzevi strukturni zrushennia rozvytku pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy", *Ekonomichni innovatsii*, IPREED NAN Ukrainy, Odesa, Ukraine, vol. 59, pp. 202-218.
6. Liapin, D. (2009), "Liberalizatsiia ekonomiky ta rozvytok maloho pidpriemnytstva v Ukraini", *Visnyk KNTU*, vol. 5, Vyd-vo KNTU, Kyiv, Ukraine, pp. 66-74.
7. Beztelesna, L.I. Sazonets, I.L. and others (2015), *Sotsialnyi kontsept suspilnykh ta ekonomichnykh protsesiv natsionalnoho rozvytku* [Social concept of social and economic processes of national development], Volyn. Oberihy, Rivne, Ukraine, p. 184.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine, "Kontseptsiiia Zahalnoderzhavnoi prohramy rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva na 2014 – 2024 rr.", [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine " Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini", [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3>.
10. State Statistics Service of Ukraine, [Online], available at: www.ukrstat.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"